

Kőrösy József szerepe a Fővárosi (ma Fővárosi Szabó Ervin) Könyvtár megalapításában

Dr. Nemes Erzsébet,

a KSH Könyvtár és Levéltár
főigazgatója

E-mail: erzsebet.nemes@ksh.hu

A tanulmány a fővárosi könyvtárügyének eseményekben bővelkedő időszakát tekinti át. Részletesen ismerteti a Fővárosi Statisztikai Hivatal és könyvtárának létrejöttét, hangsúlyozza Kőrösy József szerepét, bemutatja a fővárosi könyvtárügyének mai szemmel nézve is extenzív, a XX. század elejéig terjedő szakaszát, amelyből újabb jelentős közgyűjtemények jöttek létre. Ez az időszak sem volt mentes egymással ütköző elképzelésektől és érdekektől, amelyek jelentősen befolyásolták a korszak fővárosi könyvtárügyét. A szerző alapos forráskutatással követi nyomon a történetet és szól hozzá a kérdéshez. A tanulmány mind a könyvtár-, mind a statisztikatudomány történetének érdekes adalékául szolgál.

TÁRGYSZÓ:

A hivatalos statisztika szervezetei.

A Fővárosi Statisztikai Hivatal könyvtára megalakulásának és működésének a kezdeti időszakáról (1870-től 1911-ig) gazdag szakirodalom áll rendelkezésre. Budapest Főváros Statisztikai Hivatalának havi kimutatásai, a Fővárosi statisztikai havi füzetek *Kőrösy József* igazgató szerkesztésében, részletesen bemutatják a hivatal és a könyvtár működését, ez utóbbi gyarapodását. *Remete László* részletesen ír a Fővárosi Statisztikai Hivatal könyvtárának és a Fővárosi Könyvtárral való kapcsolatáról (*Remete* [1962], [1966]). *Katsányi Sándor* pedig elfogulatlanul igyekszik bemutatni a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár előtörténetét, alapítását és ebben a Hivatal szerepét (*Katsányi* [2004]). 1911-től, miután a fővárosi könyvtárat és a hivatal könyvtárát szétválasztották, már kevés irodalom áll rendelkezésünkre, a fővárosi statisztikai könyvtár 1945 utáni sorsáról pedig dokumentálva szinte semmi sincs. Jelen írásomban megpróbáltam összefoglalni és felvázolni az említett szakirodalom felhasználásával a könyvtár létrejöttének, működésének történetét és felhívni a figyelmet arra a lassan feledésbe merülő tényre, hogy a mai Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár egyik alapja az egykori Fővárosi Statisztikai Hivatal könyvtára volt.

1. A Fővárosi Statisztikai Hivatal létrejötte

1869. december 2-án Pest város törvényhatósági bizottságának közgyűlése határozatot hozott egy városi statisztikai hivatal felállításáról. A statisztikai hivatal eredendően Pest város adatgyűjtő szerveként létesült. A városi statisztikai hivatalok megalakításának szükségességéről, európai mintára, már *Keleti Károly* 1869-es Javaslatában is szólt (*Keleti* [1869]), de az ösztönzést az 1869-i III. törvénycikk adta, amely 1870-re országos népszámlálást rendelt el. 1869. október 27-én Pest város tanácsa különbizottságot küldött ki a feladat előkészítésére és megfelelő apparátus létesítését határozta el, egyúttal a városi statisztikai hivatal élére *Keleti* és *Eötvös József* támogatásával egy fiatal, ambiciózus nemzetgazdász, a 25 éves *Kőrösy József* (aki addig mint a *Pesti Napló* munkatársa szerzett magának nevet) jelölte. 1869. december 2-án a közgyűlés a szükséges költségeket megszavazta, *Kőrösy* személyét pedig elfogadta. *Kőrösy*, külföldi útját elhalasztva, nekilátott a szervező munkának. A hivatalon belül nyomban egy könyvtár alapjait is lerakta és a város közgyűlése a könyvtár céljaira első hozzájárulásként 400 forintot (800 koronát) szavazott meg, 1873-ig évente 150–150 forintot biztosított. 1873-tól 250 forintot, a korona bevezetése után 1892-től 500 koronát juttatott, amit nem emeltek többé. (*Remete* [1962] 20. old.)

A statisztikai munka megindulásakor, 1870 elején, Pest városának tanácsa gazdasági bizottmánya a hivatal első helyiségéül a volt terézvárosi újtanoda (a mai Nagymező utcában) épületét javasolta. Minthogy azonban itt a helyiségek szűkösek voltak, Pest városának tanácsa 1870. január hó 18-án tartott ülésén úgy intézkedett, hogy 1870. augusztus 1-je után a megürülő belvárosi, báró Podmaniczky-féle házba (Ferencziek tere 8.) költözködjék át a statisztikai hivatal. (*Buziássy* [1946] 13. old.)

2. A Fővárosi Statisztikai Hivatal Könyvtára

A könyvtár állománya már a hivatal fennállásának első évében, 1870-ben 3711 kötetre gyarapodott. Kőrösy jól ismerte a már működő pesti könyvtárak tevékenységét és szolgáltatásait. Könyvtárosi tevékenységét egy tág körű könyvtári igényvizsgálattal kezdte, ez volt az első ilyen vizsgálódás a magyar könyvtárügyben. 1871-ben felmérte az Egyetemi-, Nemzeti- és az Akadémiai könyvtár olvasói kéréslapjait, összesen 46 ezer válasz alapján kívánta megtudni, milyen könyveket forgatnak leginkább. (*Katsányi* [2004])

„A statisztikai szolgálat eredményességének egyik előfeltétele – írja Kőrösy Budapest Székesfőváros statisztikai közleményében a Székesfőváros Statisztikai Hivatal szakkönyvtáráról –, hogy a hivatali helyiségben megfelelő szakkönyvtár álljon rendelkezésre. A felmerülő különféle feladatok megoldása során ugyanis a tisztviselő folytonosan érintkezésbe kerül a szakirodalommal; így munkájának megkönnyítése érdekében szükséges, hogy a vonatkozó szakkönyvek azonnal rendelkezésre álljanak. Érthető tehát, hogy a székesfőváros vezetősége a statisztikai hivatal megalapításával egyidejűleg annak keretén belül szakkönyvtár létesítéséről is gondoskodott.” (*Buziássy* [1946]).

Bár mind az első alkalommal folyósított, mind pedig a rákövetkező években kiutalványozott összeg még az akkori viszonyok között sem volt jelentősnek mondható, a hivatal könyvtári állománya szépen gazdagodott. A főváros statisztikai hivatala ugyanis a legtöbb statisztikai, illetve más rokonszakbeli intézmény közleményeit és kiadványait saját publikációinak megküldése ellenében cserepéldányként igyekezett beszerezni s ily módon sikerült aztán könyvtárát hamarosan magas nivóra emelnie.

A gyűjtemény 1870 és 1873 közötti, azaz az egyesített főváros létrejöttéig több mint három éves múltjáról kevés adat szól. Az első korabeli híradás, melynek nyomán világosabb kép alakul ki erről a kezdeti időszakról, Budapest első statútuma, azaz a Buda, Pest, Óbuda és a Margitsziget egyesítését kimondó 1872. évi törvénycikk

alapján készült Budapest főváros törvényhatóságának szervezete című alaptörvénye. Ez már első megfogalmazásban foglalkozik a statisztikai hivatal könyvtárával. A státútum 75. §-a arról intézkedik, hogy „minden, a fővároshoz érkező könyv, rajz stb. ... a hivatal könyvtárába rendes sorjegyzék mellett bekebelezendő”. A 79. § kimondja, hogy „A hivatal keretében szakkönyvtár áll fenn, melynek gyarapítására évenként 250 forint a házi pénztárnál folyóvá tételik. A könyvek beszerzését az igazgató saját felelőssége mellett teljesíti és azok jegyzékét utólagosan a tanácsnak beterjeszteni köteles.” Végül a 81. § szerint: „A statisztikai hivatal könyvtára a fővárosi bizottsági tagok, városi tisztviselők, hivatalnokok és szakférfiak rendelkezésére áll, a könyvek azonban csak a hivatali helyiségen belül használhatók.”

2.1. A könyvtár működési keretei

A könyvtár jogi státusát tekintve a főváros közigazgatási intézményként működő Pesti (majd 1873-tól) Budapesti Statisztikai Hivatal intézménye és annak szakkönyvtára. Működtetése, gyarapítása a hivatal igazgatójának feladat- és jogkörébe tartozott. Az új könyvtár bizonyos városi könyvtári funkciót is kapott, például a város részére érkező különféle könyvküldemények szétosztása és birtokba vétele. Ezáltal Kőrösy hivatalának könyvtárát városi könyvtárnak is tekintették.

Remete László így ír erről. „... Rövid három esztendő fejlődés után a Kőrösy József vezette statisztikai hivatali szakkönyvtár már a város könyvtára szerepét töltötte be, hiszen ezért jelölték ki a fővároshoz bizonyára nem csekély számban befutó könyvküldemények gyűjtőhelyéül, ezért foglalkozott vele az egyesített Budapest alkotmánya külön paragrafusokban. A városi könyvtár fejlődéstörténete szempontjából azt is lényeges fordulatnak kell tekintenünk, hogy ezúttal volt már végre egy olyan gyűjtemény, amely ha nem is Budapest lakosságát, de az olvasóknak mégis egy szélesebb körét szolgálta: a város alkalmazásában álló ‚szakférfiakat’ s a törvényhatósági bizottság tagjait ... Az 1870-ben alakult fővárosi statisztikai hivatali könyvtárban a könyvtárnoki tisztelet *Zeleny Ferenc* mellékesen végzi, s a könyvkötésekről és más dologi kiadásokról az általános alapból intézkednek. A könyvtár egy teremből és két szobából áll, 3639 művet tartalmaz 8298 kötetben, melyből 5000 statisztikai munka. Kölcsön nem adnak, de helyben idegenek is olvasnak... Kőrösy József igazgató a nevére érkező könyvek legnagyobb részét átengedi. A könyvek beszerzésénél különösen az elméleti statisztika, a demográfia és a főváros tanácsi szakosztályainak adminisztratív igényei vétetnek tekintetbe.” (Remete [1966] 23. old.)

Az állomány gyarapítása több forrásból történt.

– Vétel útján a főváros által biztosított keretből. A statisztikai hivatal erre a célra megalakulásakor, mint fentebb írtam, 400 forintot ka-

pott, a következő években 150-et, majd 1873-tól mindvégig 250-et. Ez az összeg a könyvbeszerzés 25 százalékát biztosította, a folyóiratokat is ebből rendelték meg.

– A statisztikai hivatal kapta meg válogatásra a fővárosba érkező kötelezpéldányokat és egyéb könyvjuttatásokat.

– A hivatal kiadványcsere-kapcsolatban állt a magyar és külföldi rokon intézményekkel. A saját kiadványok számának növekedésével ez a gyarapítási forrás egyre jelentősebbé vált, az 1890-es években a gyarapodás negyede már innen származott.

– A legnagyobb tételt az ajándék képezte. Városi hatóságok, tudományos intézetek, társadalmi szervezetek, valamint számos kutató, szakíró rendszeresen elküldte publikációit. Kőrös külföldi munkakapcsolatainak következtében jelentős mennyiségű külföldi könyvajándékokhoz jutott.

A következő táblázat az 1897 és 1903 közötti időszak gyarapodását mutatja, a gyarapodás forrása szerint.

1. táblázat

Az állománygyarapodás forrása

Év	Vétel újtján	A fővárosi tanácstól	Statisztikai hivataloktól	Más hivataloktól intézetek és szerzők részéről	Dr. Kőrös József igazgató ajándéka
1897	110	12	262	792	82
1898	139	22	320	1155	159
1899	168	23	427	992	168
1900	95	18	546	4652	624
1901	591	14	827	1272	519
1902	60	13	188	612	181
1903. június 30.	74	7	107	141	110

Megjegyzés. Itt és a 2. táblázatnál az évszám, 1903. június 30-a azért van napra is megjelölve, mert Kőrös József a Visszapillantás a statisztikai hivatal könyvtárának 33 évi fennállására c. cikkében írja, hogy „a Statisztikai Hivatal könyvtárának állományát számba véve a kimutatást 1903. június 30-án zárta le, mivel a statisztikai hivatal igazgatója csak 1903 második felében vette át az első előleget az újból szervezett, egyesített fővárosi könyvtár beszerzésére, a statisztikai hivatal könyvtára fővárosi könyvtárrá való átalakulása időpontjában. (Kőrös [1903] 596. old.)

A legbőkezűbb ajándékozó maga Kőrös volt: 20 év alatt 2 650 kötetet adott át a könyvtárnak.

2.2. A könyvtár működése 1870 és 1903 között

A növekvő állomány egyre több helyet igényelt. 1885-ben a könyvtár egy teremből és hét szobából állt, 1899-ben pedig már a fővárosi Vigadó (Deák Ferenc u. 2.) öt nagyobb helyiségében működött (*Katsányi* [2004] 36. old.). Az állomány áttekintését a használók számára a szabadraktár-rendszer könnyítette meg. A könyveket szakrendi csoportosításban helyezték el, két nagy egységben. Az első egység 16 tudományszakra oszlott, a másodikban földrajzi csoportosítást alkalmaztak, azon belül elkülönítve az adott országról, illetve annak városairól szóló műveket.

A könyvtár olvasóinak köre és használatának módja az 1873-as rendelkezés értelmében: „A fővárosi bizottsági tagok, tisztviselők, hivatalnokok és szakférfiak rendelkezésére áll, a könyvek csak a hivatali helyiségeken belül használhatók.” A könyvtárat a statisztikai hivatal munkatársain kívül csak a városi tisztviselők, illetve a tárgykörben kutatók szűk köre használta. Forgalmi nyilvántartást nem vezettek. A könyvtár tudományos intézeti könyvtárként működött. A gyűjteménye jól megalapozott társadalomtudományi könyvtár volt. Semmiképpen nem szűkíthetjük le statisztikai könyvtárrá, állományában a statisztikai művek aránya csak 21 százalék volt. Ami még emelte a könyvtár értékét, hogy a Budapesttel kapcsolatos műveket is rendszeresen és módszeresen gyűjtötték.

Erről Kőrösy azt írja, hogy „...a hivatal különös gondja oda irányult, hogy lehetőleg teljesen gyűjtse egybe a Budapest városáról létező munkákat és csakugyan sikerült 179, fővárosunkat tárgyaló kötetet beszerezni. A bel- és külföldi városi ügyekkel és nagyvárosok közigazgatásával foglalkozó munkák mintegy 600 kötetre rúgnak” (*Kőrösy* [1878]). A Statisztikai Hivatal céljára kiválogatott 326 művel jelentékenyen gyarapodott még a könyvtár az ún. Frank-hagyatékból is.¹

2. táblázat

A könyvtár állományának alakulása 1870 és 1903 között

Év	Mű	Kötet
1870	2 207	3 711
1884	3 639	8 298
1894	6 074	14 740
1900	7 873	27 209
1901	8 331	30 432
1902	8 539	31 486
1903. június 30.	8 716	31 925

¹ *Frank Ignác* jogász, egyetemi tanár, az Akadémia levelzőtagja 1850-ben öngyilkos lett és végakaratóban egy jövőbeni Pest városi bibliotékára hagyta könyvtárát.

3. Egy közigazgatási szakkönyvtár igénye

1891 szeptemberében, az évi költségvetés tárgyalásakor napirendre került a városházán egy városi könyvtár létrehozásának ügye. Már az 1875-ös közgyűlés kilátásba helyezte egy fővárosi közigazgatási könyvtár megszervezését. A statisztikai hivatal jól működő könyvtára mint városi könyvtár is alkalmasnak látszott ilyen igény kielégítésére. Az 1891. évi közgyűlésen a tárgyaló bizottság egyöntetűen egy közigazgatási szakkönyvtár létrehozása mellett foglalt állást.

Kőrös József levele a Fővárosi Tanácshoz

Budapest, 1892. október 24. éj.

206 szám.
1892

Tekintetes Tanács!

Felajánlom önöknek a f. é. 20063. évi. 4. számú közgyűlés által átvett francia közhatalmú művelem által kiadott két csomag könyvet.

Ezen könyvek legnagyobb része kincses és értékes és az országos és helyi közhatalmú hivatalok számára is nagy hasznára lehetne, mely a könyvtárral való megvásárlásának nem nagy költséggel való megvalósítását nem enged meg, valamint hivatalosan a f. évi augusztus 25. évi 181. §. 2. cikk értelmében felszólításukra, arra kérem a T. Tanácsot, melynek engedélyezni, hogy ezen könyvek is megvásárolásával, melyek a közhatalmú hivatalok számára is nagy hasznára lehetne, maglajstrommal és a f. évi augusztus 25. évi 181. §. 2. cikk értelmében adhatók át.

Köszönettel

a statisztikai hivatal.

Kőrös
igazgató.

Mint a Kőrösy József által Budapest Főváros Tekintetes Tanácsához benyújtott leveléből is kitűnik, a Statisztikai Hivatal Könyvtára és Fővárosi Levéltár között mindaddig jó munkakapcsolat volt, amíg a létrehozandó új könyvtár megvalósítási terve nem sértette a két könyvtár valamelyikének érdekeit.

A közgyűlés 1891. szeptemberi állásfoglalása nyomán, a tervezett közigazgatási szakkönyvtár ügyét először a statisztikai hivatal könyvtárának keretében kívánták megoldani, de Kőrösy József pénz-, helyiség- és személyzethiányra hivatkozva, mely Kőrösy leveléből is kitűnik, ezt nem vállalta.

1892 decemberében a fővárosi levéltár vezetőjétől, Toldy Lászlótól kérdezték meg, tudna-e helyet biztosítani levéltárában egy létesítendő fő- és székvárosi könyvtár számára. *Toldy László*, 1892-ben vállalta egy városi könyvtár vezetését, a közigazgatási szakkönyvtár örvén egy általános gyűjtőkörű, közművelődési funkciójú könyvtár kialakítását. 1893 januárjában rövid tervezetet adott be a könyvtár működéséről.

A tanács 1893-ban hivatalosan is megbízta Toldy Lászlót a városi könyvtár vezetésével. (*Remete* [1966] 28–29. old.).

4. A Fővárosi Könyvtár létrejöttének előzményei (1893–1903)

A városi könyvtár 1893 márciusában megkezdte működését. 1899-re állománya elérte a 18 ezer kötetet. A könyvtár új helye a Váci utcai új városháza egykori nagyterme lett. (*Remete* [1966] 29. old.) A hivatalos elvárás kizárólag egy közigazgatási szakkönyvtár létrehozása volt, Toldy ezzel szemben egy általános gyűjtőkörű, elsősorban nagy közkönyvtár megteremtésére törekedett. Könyvtárát elsősorban a fővárosi hivatalnokok használták, akik kölcsönöztek is. Toldy, mint fővárosi levéltáros, hivatásánál fogva is a helyi (fővárosi) vonatkozású irodalom gyűjtését is szívéen viselte. Lerakta az alapjait egy helytörténeti gyűjteménynek, melyet Budapestensianak nevezett.

A Fővárosi Statisztikai Hivatal könyvtárának történetében ugyancsak jelentős időszaknak mondhatjuk az 1899. esztendő, amikor a székesfőváros törvényhatósági bizottsága 637. szám alatt hozott határozatával fővárosi múzeum, valamint fővárosi könyvtár létesítését elrendelte.² Előbb a közgyűlés a múzeumot és a fővárosi könyv-

² A fővárosi levéltár falai között kifejlesztett gyűjtemény viselte a „fővárosi könyvtár” nevet. E régi levéltári fővárosi könyvtár vezetője Toldy László (1846–1919) *Toldy Ferenc* irodalomtörténész, tanár, akadémikus a Kisfaludy Társaság egykori elnökének fia volt. A Székesfőváros vezetése szükségesnek tartotta a városi tisztviselők munkáját elősegítő közigazgatási könyvtár létrejöttét. Ez a régi fővárosi könyvtár ezt a célt szolgálta. Az 1899. évi 637. számú határozatban említett fővárosi könyvtár létesítése a székesfőváros polgári könyvtári igényeinek kiszolgálására, egy közigazgatási nyilvános könyvtár létrehozására irányult.

tárat egységes vezetés alatt kívánta egyesíteni, a felmerülő nehézségek miatt azonban mindkét intézményt ideiglenesen különválasztotta. A fővárosi könyvtár ideiglenes vezetésével a közgyűlés Toldy László főlevéltárnokot bízta meg, egyben a könyvtár és a múzeum ügyeinek vezetésére külön múzeumi és könyvtári bizottságot küldött ki. Végül utasította a közgyűlés a Tanácsot, hogy a Bizottság „közbenjöttével” a fővárosi könyvtár szervezeti szabályzatát mielőbb dolgozza ki.

A főlevéltárnok Toldy az általa összeállított szervezeti szabályzattervezetet bemutatta ugyan, de a bizottság, illetve ennek kebelén belül létesített albizottság arra az álláspontra helyezkedett, hogy helyes volna az újonnan felállítandó fővárosi könyvtárat a statisztikai hivatal szakkönyvtárával egyesíteni és nyilvános könyvtárrá átalakítani. A bizottság egyben felkérte Kőrösy Józsefet, hogy a fenti megállapodáshoz képest az egyesített könyvtár szervezeti szabályzatát dolgozza ki (*Buziássy* [1946] 86. old.). E feladatnak Kőrösy eleget tett, de miután az egyesítés körül, Remete László szavait idézve, „szinte nyílt háború” zajlott le a jövőbeni fővárosi könyvtár birtoklásáért, az ügy évekre elhúzódott. Véleményem szerint nem elsősorban a fővárosi könyvtár birtoklása volt a küzdelem tétje, mint inkább az, hogy melyik könyvtárra épüljön az új fővárosi könyvtár.

A Városi Könyvtár 1899-ben a város polgárai számára történt megnyitása után szembe kellett nézni azzal a ténnyel, hogy a fővárosnak immár két jól működő könyvtára van: az 1870-ben alapított Fővárosi Statisztikai Hivatal könyvtára Kőrösy József vezetésével, és a Városi (fővárosi) Könyvtár Toldy László irányításával.

A két könyvtár nagyságrendjüket és dotációjukat nézve majdnem azonosak, jelleükben azonban lényegesen eltérők voltak. Toldy gyűjteménye az általános gyűjtőkörű nyilvános könyvtár irányába, Kőrösy Józsefé pedig a városigazgatási, illetve társadalomtudományi szakkönyvtár irányába látszott fejlődni. Az 1899. májusi közgyűlés ismét napirendre tűzte a fővárosi könyvtár kérdését. Megerősítették Toldy megbízását és megfogalmazódott, hogy csak egyetlen önálló városi könyvtárra van igény.

5. Javaslatok a két könyvtár összevonására

1900. március 2-án Toldy benyújtott egy könyvtári szabályzattervezetet, amelyben formálisan elfogadta a könyvtár szakkönyvtári jellegét. A beadványban Toldy azt is javasolta, hogy a Statisztikai Hivatal Könyvtárának szakigazgatási jellegű könyveit olvasszák be a Városi Könyvtár állományába. Ezzel darázsfaszekbe nyúlt. Új fordulatot jelentett Kőrösy József váratlan javaslata, miszerint ne a Statisztikai Hivatal könyvállományát olvasszák be a Városi Könyvtárba, hanem ellenkezőleg:

annak állományából egészítsék ki a statisztikai hivatal könyvtárát. (*Katsányi* [2004] 56. old.)

Kőrös József a Könyvtári Albizottsághoz 1900-ban írott levelében, álláspontját a következőkben összegzi: 1. „A statisztikai hivatal könyvtára szintén közigazgatási tartalmú, két közigazgatási könyvtárnak pedig egy törvényhatóság kebelében való fentartása nem kívánatos, sőt egyenesen káros; 2. a statisztikai hivatal könyvtárában a közigazgatási rész sokkal gazdagabb, mint a fővárosiban és így józanabb a kisebb járulékot a nagy tőkéhez csatolni, mint megfordítva, annál is inkább, minthogy a járulék nagy része mint duplikátum, amúgy is ki fog esni; 3. e szerint a két könyvtár egyesítése kívánatos. Mivel pedig a statisztikai hivatalt könyvtárától megfosztani nem lehet, a mellett meg, hogy a levéltár vagy múzeum mellett még külön könyvtár létezzék, semmiféle ok nem szól, illetve a múzeum mellett csakis archeologiai és történelmi könyveknek volna helyük: ez a szempont is csak arra vezet, hogy a fővárosi könyvtár közigazgatási része a statisztikai hivatalban fennálló nagy közigazgatási és statisztikai könyvtárhoz csatoltassék. 4. A mennyiben azonban ezen célszükség parancsolta megoldás keresztül vitele mégis lehetetlen volna, a legnagyobb nyomatékkal azt kell kérnem, ne méltóztassék a második könyvtár felállítását arra felhasználni, hogy ez által a statisztikai hivatalnak 31 éven át véres verejtékkel gyűjtött könyvkincese elkoboztassék és ez esetre méltóztassék azzal beérni, hogy azon munkákat, melyekre statisztikai célból szükség nincsen, a fővárosi könyvtár számára kiválaszjam és átadjam.” (*Kőrös* [1902] 679. old.)

Két év múlva, 1902. november 18-án Kőrös József a Fővárosi Tanácshoz benyújtott előterjesztésében ezt írta. „Ma is azon állásponton vagyok, hogy azon esetre, ha a fővárosi könyvtár a statisztikai hivatalnak kiegészítő részét képezné, úgy ennek igazgatója könyörület nélkül köteles ezt a munkát magára vállalni, bármennyire is terhelné ez a már amúgy túlságosan megrakott vállait. Ha azonban a fővárosi könyvtár egészen önálló, a statisztikai hivattal semmi összefüggésben nem lévő hivatalt képez, úgy ma, éppúgy mint tíz évvel ezelőtt azt vallom, hogy annak teendőit a statisztikai hivatal igazgatójától követelni nem lehet, sőt nem átalom kijelenteni, hogy ennek elvállalására nem is kötelezhető ... Előterjesztésem végéhez érven, majd szóról-szóra ugyanazon eredményekre jutok, melyeket már 1900. október 17-iki a Könyvtári Albizottsághoz intézett előterjesztésemben ... előadtam. Eltérés csak abban a tekintetben létezik, hogy én előbb a kisebb fővárosi könyvtárnak a nagyobb statisztikai könyvtárba való beolvasását javasoltam, míg jelenleg – belátván, hogy a hatóság az elhatározott fővárosi könyvtárt elejteni alig fogná, fájó szívvel ugyan, de mégis hozzájárulok ahhoz, hogy a statisztikai könyvtár mint ilyen megszűnik és a fővárosival egybeolvad. Azonban természetesen, hogy az csak úgy lehetséges, ha a statisztikai hivatal ez által szakkönyvtártól el nem választatik. Emlékiratom fő szempontjait a következőkben foglalhatom össze: 1. Az a kérdés, vajjon a főváros kebelében két, vagy csak egy könyvtár álljon-e fenn, elsősorban a főváros közigazgatásának szempontjából ítélendő meg. Ezen szem-

pontból úgy az al-, mint a nagybizottság egyhangulag a mellett nyilatkozott, hogy két könyvtár fenntartása indokolatlan többkiadást okoz, de hogy a két könyvtár egymásnak útjában is van és hogy így egyikük sem lehetne teljes. 2. Ugy az al-, mint a nagybizottság azt javasolja, figyelmeztessék a közgyűlést arra, hogy a statisztikai hivatal könyvtárában már is igen becses közigazgatási könyvtárral rendelkezik. A helyett tehát, hogy külön közigazgatási könyvtárt felállítana, célszerűbb volna arra a statisztikai hivatal könyvtárát felhasználni. 3. Ilyen körülmények közt azonban magától értetődik, hogy a statisztikai könyvtárt csakis a statisztikai hivatal igazgatójának vezetése alatt lehet meghagyni, mivel a statisztikai hivatalnak, tudományos irodalmi működésére, épp oly szüksége van könyveire, mint akármilyen termelőnek termelési eszközeire. Ebből kifolyólag a közgyűlésnek azon határozata, mely a fővárosi könyvtárt a múzeumhoz kapcsolta, oly értelemben módosítandó, hogy az a statisztikai hivatal mellé és így e hivatal igazgatójának vezetése alá rendelő. (Kőrösy [1902] 677. old.)

3. táblázat

A statisztikai hivatal könyvtárának állománya, 1901

Csoportjel- zés főcsoport	Szak neve	Munkák száma	Darabok száma	Ebből:		
				demológia	közigazgatás	egyéb
I.	Encyclopaediák	143	822	–	–	822
II.	Philosophia	34	42	–	–	42
III.	Nevelés, oktatás, közművelődés	457	1 766	–	1 578	188
IV.	Schematizmusok	30	158	–	158	–
V.	Jogtudomány	178	449	–	399	50
VI.	Államtudományok	802	2 350	–	2 350	–
VII.	Nemzetgazdaság	2 020	6 830	–	6 830	–
VIII.	Pénzügy	416	2 972	–	2 972	–
IX.	Statisztika és földrajz	1 722	7 221	3 183	4 038	–
X.	Történelem és segédtudományai	419	651	–	–	651
XI.	Természettudomány, matematika	979	2 615	153	2 152	310
XII.	Technikai tudományok	53	148	–	148	–
XIII.	Hadtudomány, ujonczozás, katonai egészségügy, statisztikai évköny- vek, névkönyvek	31	76	–	76	–
XIV.	Nyelvészet	21	36	–	–	36
XV.	Színházak és egyéb művészet, iro- dalom, életrajzok	82	160	–	160	–
XVI.	Vegyes	237	385	–	120	265
	<i>Főösszeg</i>	<i>7 624</i>	<i>26 681</i>	<i>3 336</i>	<i>20 981</i>	<i>2 364</i>

Indokai alátámasztására Kőrösy a hivatal és a fővárosi könyvtár gyűjteményét tartalmi feltárásban mutatta ki. A könyvtárbizottság felhívta a fővárosi, valamint a statisztikai könyvtár vezetőit, mutassák be könyvkészletüknek szakok szerinti eloszlását. A statisztikai hivatal ennek a kívánságnak 1901. február 19-én, a fővárosi könyvtár pedig a bizottság rákövetkező ülésén tett eleget.

4. táblázat

A fővárosi könyvtár állománya, 1901

Szak neve	Állomány (darab)
Theologia	315
Jogtudomány	503
Politikai	942
Orvosi	280
Természettudomány és matematika	883
Bölcészeti	443
Historiai és földrajzi	1631
Nyelvtudományi és szépirodalmi	888
Encyclopaedia	52
Budapestiensiak	1163
<i>Összesen</i>	<i>7100</i>

A hosszas huzavona eredménye az lett, hogy 1902-ben Kőrösy javaslatát vették figyelembe. Az 1903-as január 21-iki közgyűlés 89. számú határozata döntött a statisztikai hivatal könyvtárára épülő újjászervezendő városi könyvtár mellett, amely szerint a Fővárosi Könyvtár szerepét a statisztikai hivatal könyvtára veszi át, Kőrösy József vezetésével, megerősítve a régi Fővárosi Könyvtár odacsatolt állományával. (*Budapest Székesfőváros* [1905] 64. old.), (*Remete* [1966] 36. old.), a határozat 4. §-a szerint „A statisztikai hivatal igazgatója egyszersmind a fővárosi könyvtár igazgatója. (*Budapest Székesfőváros* [1903] 44. old.)

6. A Fővárosi Könyvtár átszervezése és működésének megindulása

A Toldy vezette Fővárosi Könyvtár 1903 februárjában kölcsönzött utoljára, márciusban megkezdődött az állomány átadása a Statisztikai Hivatal Könyvtárának

(Katsányi [2004] 60. old.). Az újjászervezett hivatali könyvtár a Fővárosi Könyvtár régi helyiségeit örökölte a városháza Károly körúti oldalának első emeletén, néhány szobával bővítve. A fővárosi könyvtárral bővült statisztikai hivatal 1903-ban A Vigadóból a Központi Városháza Károly körúti épületének I. emelete 1-11. számú helyiségeibe költözött át, ahol 1913-ig maradt. Erről így olvashatunk Buziássy Károly írásában „Hivatalunk a fővárosi könyvtárt 1903. április 3-án vette át. Mint ismeretes ugyanebben az esztendőben költözött — a pesti vigadóbeli szűk helyiségből a Központi Városháza Károly-körúti épületrészének első emeletére. E helyiségben történt meg a fővárosi könyvtár könyvvállományának átvétele, illetve annak beolvasztása a statisztikai hivatal nagyterjedelmű szakkönyvtárába. Ez alkalommal hivatalunk 13 481 művet (21 829 kötetet) vett át, s ezzel az egyesített könyvtár kötetszáma 1903. év június hó 30-án 31 952 kötetre rúgott.

A statisztikai hivatal könyvtárának könyvvállománya 33 éves fennállása után a fentebb már említett csekély dotáció ellenére jelentékenyen megszorodott. Bár az egyesítés után a hivatal különálló könyvtárral nem rendelkezett, a könyvtári szabályrendelet kimondta, hogy az továbbra is a fővárosi statisztikai hivatal szakkönyvtárául szolgál.” (Buziássy [1946] 87. old.)

A Budapest Székesfőváros közigazgatása 1903. évi évkönyvben Kőrösy József részletesen beszámol az egyesítésről.

„Átvétetett pedig a fővárosi könyvtárból 7 548 lajstromozott mű 13 878 darabban, 5 750 nem lajstromozott mű 7 698 darabban, 183 helyén nem lévő (kikölcsönzött stb.) mű 257 darabban, összesen 13 481 mű 21 829 darabban. Azonban az átvételkor sem a nagyszámú kettős példányt, sem pedig a volt fővárosi könyvtárnak több ezer darabra rúgó oly könyveit nem lehetett különválasztani, a melyek az új könyvtári szabályzat értelmében a könyvtár körén kívül esnek és így föltétlenül kiselejtezendők. Ez a munka, vagyis a lajstromozatlan művek katalogizálása, a kettős példányok és az értéktelen vagy a könyvtárba tárgyuknál fogva nem való művek kiselejtezése folyt az egész 1903. éven át és bár csak 1904-ben fejeződött be, előrebecsálható, hogy a régi fővárosi könyvtár 13 500 művéből összesen 5 200, tehát nem egészen 40% tartatott meg. Így az egyesített könyvtár álladéka 22 445 mű 53 456 kötettel miből a statisztikai hivatal könyvtárából származik 8 964 mű 31 627 kötetben ... A könyvtár személyzete 1903-ban ideiglenes volt és 2 díjnokból és 1 szolgából állt. Ez a csekély személyzet végezte a könyvtári folyó munkákat is, melyek a két könyvtár föladatainak egyesítése folytán szintén erősen fölszorodtak...

... A szabályrendeletben megállapított könyvtári személyzet dolgában a közgyűlés dr. Kőrösy³ könyvtárigazgató úr előterjesztésére és a pénzügyi és gazdasági bi-

³ A Visszapillantás c. cikkében is ír Kőrösy magáról harmadik személyben, ahol azt olvashatjuk, hogy 1883-tól 1903 közepéig a fővárosi tanács összesen 645 kötet, dr. Kőrösy József igazgató 2 650 kötet könyvet ajándékoztak a könyvtárnak. (Kőrösy [1903] 597. old.)

zottság, valamit a tanács javaslatára 1903. május 27-iki ülésében határozott és pedig egyelőre csak a könyvtárosi és könyvtártszti állásra, míg a szolgai állások szervezése iránt új javaslat tételére utasította a tanácsot ...” írja Kőrösy. (*Budapest Székesfőváros* [1905] 317. old.).

6.1. A Fővárosi Könyvtár státusai és működési feltételei

„1903. május 27-én a 699. szám alatti tanácsi határozat intézkedett az újjászervezendő könyvtár státusairól is. Miszerint

- a könyvtárigazgató tisztét a fővárosi statisztikai hivatal igazgatója (Kőrösy József) látja el hivatalból, külön fizetés nélkül,
- egy könyvtárnoki státus,
- egy könyvtártszti státus, és két szolga alkalmazható.” (*Katsányi* [2004] 61. old.).

Kőrösy József a könyvtárnoki státust 1904. március 26-án *dr. Szabó Ervinnel*, a kereskedelmi és iparkamarai könyvtárossal, a könyvtártszti státust *dr. Gárdonyi Alberttel*, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtári gyakornokával töltötte be. A két könyvtárost mély szakadék választotta el, világnézetileg és a szakmai, szakmán kívüli ambíciókat illetően is. Szabó Ervin orosz emigráns forradalmárok, Gárdonyi szerzetesek közt nevelkedett. Szembenállásuk a későbbiekben vált nyilvánvalóvá.

A Statisztikai Hivatal könyvtárába beolvasztott és a Toldy vezette Fővárosi Könyvtár állományával, a két könyvtárból egyesített, újjászervezett Fővárosi Könyvtár működési feltételeit Kőrösy már 1903 tavaszán kialakította. A könyvtári tisztségviselők hivatalba lépésével kezdődött a tulajdonképpeni könyvtárrendezés. A volt fővárosi könyvtárból már az 1903. év folyamán különválasztották mindazon könyveket, a melyekről közelebbi vizsgálat nélkül meg lehetett állapítani, hogy az új könyvtári szabályzat értelmében kiselejtezendők, vagy pedig használhatatlan másodpéldányok. A régi fővárosi könyvtár állományának anyaga a selejtezés megtörténtével, 1904. év elején még külön állott, s a statisztikai könyvtár anyagába való tényleges beolvasztása volt a könyvtárrendezés első feladata, miután az említett módon redukált fővárosi könyvtár állománya jóval kisebb volt. E beolvasztás a statisztikai hivatal könyvtárának szaklajstroma alapján történt, mert a betűrendes katalógus a beolvasztás céljaira nem bizonyult alkalmasnak. Miután a könyvtárrendezési munkálatok annyira haladtak, hogy a két könyvtár egyesítése befejezettnek volt tekinthető, 1904. október 15-én megnyílt a könyvtár a székesfővárosi olvasók számára.

„... 1904-ben megnyílt minden kívülálló számára. A megnyitó csendben zajlott. A megnyitót Kőrösy így jelentette be a tanácsnak. Miután a könyvtárrendezési mun-

kálatok annyira haladtak, hogy a két könyvtár egyesítése befejezettnek volt tekinthető, 1904. október 15-én megnyílt a székesfővárosi tisztviselőknél és bizottsági tagokon kívül azok számára is, akik a Fővárosi Könyvtár szakkörébe tartozó tudományokkal foglalkoznak.” (Katsányi [2004] 68. old.)

A gyarapítási keretet a főváros 1904-ben a Fővárosi Könyvtár régi ellátási szintjén tartotta, ez 6 100 forint volt, a következő évben „tekintettel Kőrösy József könyvtárigazgató többrendbeli előterjesztésének részletes és alapos megokolására, előbb 2 ezer forinttal megemelte, majd még a következő 3 évben 5-5 ezer forint rendkívüli könyvbeszerzési hitelt adott.” (Katsányi [2004] 68. old.)

1906. június 23-án meghalt Kőrösy József, utódja a Fővárosi Statisztikai Hivatal igazgatói székében az addigi aligazgató, *Thirring Gusztáv* lett, aki ezzel a pozícióval együtt a Fővárosi Könyvtár igazgatói megbízását is elnyerte. Elég nehéz helyzetbe került, mert már kialakult viszonyokat örökölt. Ekkorra már a könyvtárat ténylegesen Szabó Ervin vezette. Szabó Ervinnek a fővárosi tisztviselői karában is voltak jó kapcsolatai, s olykor Thirring feje fölött átnyúlva intézte ügyeit.

A könyvtár hivatalos státusát illetően 1907-ig kizárólag a városigazgatási szakkönyvtári feladatok és az ebből fakadó tennivalók szerepeltek Szabó Ervin hivatalos írásaiban. 1907-ben már nyíltan megfogalmazta azt a gondolatot, hogy a szabályrendelet „elég szabadságot ad a könyvtár vezetőségének arra, hogy tágabb olvasóközönség igényeit kielégítse.” 1910-ben bejelentette, hogy „a könyvtár a szűkebb keretű városigazgatási könyvtárból általános társadalomtudományi gyűjteménnyé alakul át”. (Katsányi [2004] 83. old.)

7. A két könyvtár szétválása

A két könyvtár egyesített formában működött néhány évig, noha fővárosi közigazgatásának 1911. évi rendezése során „...a fővárosi könyvtár a statisztikai hivatali könyvtáratól szervezetileg is különválasztott”. A szétválasztáskor a statisztikai hivatal visszakapta régi könyvtárának fővárosi statisztikai és részben közigazgatási vonatkozású köteteit. A határozat részletesen körülhatárolta azokat a kiadványokat, amelyeket a statisztikai szakkönyvtár számára át kellett engedni. (Buziássy [1946] 87. old.)

„Át kellett adni:

- a) az összes hivatalos statisztikai kiadványokat 1900-tól kezdve,
- b) a statisztika elméleti irodalmára vonatkozó köteteket, amennyiben azok az egyesítés előtt a statisztikai hivatali könyvtárban voltak,

- c) a városnak 10 évnél nem régebbi általános közigazgatási jelentéseit, zárszámadásait, költségvetéseit,
- d) azon statisztikai érdekű folyóiratokat, amelyekre a statisztikai irodalomnak figyelemmel kísérése céljából a hivatalnak szüksége van,
- e) a fővárosi könyvtárnak a statisztikai hivatalt érdeklő azon duplumait, amelyekre a fővárosi könyvtárnak egyébként szüksége nincs.

Ezenkívül a statisztikai hivatal könyvtárának anyagát képezték még:

- a) a rendszeres közgyűjtemények,
- b) a fővárosi közlemény évfolyamai,
- c) a szabályrendeletek és a közgyűlési jegyzőkönyvek,
- d) cím- és névtárak és hasonló kiadványok.”

A könyvtár szétválasztása, illetve a statisztikai szakkönyvtár újbóli felállítása 1913 nyarán történt meg. Ezt megelőzően, 1911-ben Gárdonyi Albert a könyvtári hierarchia második embere távozott a könyvtártól Szabó Ervinnel való összeférhetlenség miatt. Ugyancsak távozott a Szabó Ervinnel szembe kerülő *Rácz Gyula* is. 1912. január 1-jétől megszűnt Thirring Gusztáv vezetői jogköre, 1912 decemberében Szabó Ervin igazgatói kinevezést kapott. Megemlítem, hogy Remete László a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár történetéről című munkájában leírtak nem teljesen pontosak, az tudniillik, hogy „a Városháza Károly körúti szárnyán nyílt meg 1904. október 15-én Szabó Ervin vezetésével a mai fővárosi könyvtár” (Remete [1966]). Mint láttuk, az 1903. évi 699. sz. tanácsi határozat alapján előbb Kőrös József majd Thirring Gusztáv volt az, aki a könyvtárigazgatói posztot is betöltötte. Szabó Ervin csak 1912-ben lett a könyvtár vezetője. Azután, 1913-ban, a fővárosi statisztikai hivatalt a IV. Váci utca 78-80. számú bérház IV. emeleti lakrészeibe költöztették át. Ide költözése előtt került sor a hivatal könyvtárának tényleges leválasztására, amikor is a hivatal csak a kifejezetten statisztikai tárgyú köteteket vitte magával új helyiségeibe, míg egyéb könyvgyűjteményével a főváros tanácsa a fővárosi nyilvános könyvtár alapját vetette meg.

8. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár alapítása

Remete László a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár alapítási évének az 1904. évet jelöli meg (Remete [1962]). Mint láttuk, a könyvtár a város birtokában lévő közgyűjtemények egyesítésével jött létre. A Pest-városi Frank Könyvtár közel 14 ezres kötetek az Egyetemi Könyvtár része lett (Remete [1962]). Ebből mintegy 400 kötetet válogatott ki Kőrös József a Fővárosi Statisztikai Hivatal könyvtára számára. Azt is lát-

tuk, hogy az 1870-ben alapított Fővárosi Statisztikai Hivatal Szakkönyvtára Kőrösy József igazgatásával az 1900-as évek elejére már városi könyvtári funkciót is ellátott. Más oldalról a Fő- és Székvárosi Könyvtár létrehozására 1892-től Toldy László, a főváros főlevéltárosa tett lépéseket. Az elhúzódozó viták után a fővárosi könyvtár állományának beolvasztására a statisztikai hivatal könyvtárába 1903-ban került sor, és az összevonást követő rendezés után ez a könyvtár nyitotta meg kapuit 1904-ben Kőrösy József igazgatásával. Remete Lászlótól idézem:

„A könyvtár múltjával foglalkozó eddigi írások az alábbi három nagyobb gyűjteményről tudnak:

1. Az úgynevezett „Pest-városi Frank Könyvtár”. Ez a közel 14 000 kötetes anyag Frank Ignác pesti jogtudós végrendelete folytán 1850-ben került a város tulajdonába.

2. A fővárosi statisztikai hivatal szakkönyvtára. Ezt a hivatali gyűjteményt 1870-ben alapították, végül

3. 1892-től kezdve a főváros főlevéltárosa tett lépéseket egy „fő- és székvárosi könyvtár” megteremtésére, és erőfeszítéseinek eredményeként a kilencszázas évek elejéig a levéltár falai közt alakult ki egy elég tekintélyes könyvgyűjtemény ... A könyvtár fejlődésének egészét mérlegelve, mi az 1904-es dátumot tartjuk helyesnek. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1949-54-es évkönyvében számos érvet hoztak fel annak alátámasztására, hogy miért éppen 1954-ben ünnepelték az intézmény fennállásának ötvenéves jubileumát. Hivatkoztak arra többek között, hogy a könyvtár megalakulása »hosszú folyamat eredménye volt«, hogy 1904-ben választották Szabó Ervint könyvtárossá, és ugyanebben az évben nyitották meg az olvasóknak a gyűjteményt. Ezeket az érveket igen jelentőseknek tartjuk, több kiegészítéssel, pl. hogy Szabó Ervin hivatalba lépésével egyidejűleg kapott először önálló személyzetet a fővárosi könyvtár. S ami a legszembetűnőbben különbözteti meg az 1904-ben megnyitott könyvtárat elődeitől: a gyűjtemény ebben a minőségben azért új, mert az összes korábbi gyűjtemények, illetve azok maradványai összeolvasztásából keletkezett. A főváros vezetősége 1903-ban mondotta ki ugyan a régebbi könyvtárak egyesítését, de ez csak 1904-ben fejeződött be ... A kilencszázas években már a legkomolyabb formában tárgyaltak a fővárosi könyvtár megteremtéséről. Lassan befejezett ténnyé válik, hogy ennek egyik alapja a fővárosi statisztikai hivatal akkor már számottevő könyvgyűjteménye lesz. A fővárosi könyvtárat nyilvános közigazgatási és várostörténeti gyűjteményként a statisztikai hivatal keretében Kőrösy József igazgatása alatt kívánják megteremteni. 1903 elején a kérdés eldőlt és Kőrösy József ez alkalomból írja meg a már idézett »visszapillantás«-át a gyűjtemény 33 éves (1870-től 1903-ig tartó) fejlődéséről. Elégtétellel állapította meg, hogy hasonló tekintélyes szakkönyvtárat külföldi nagyvárosok se igen tudtak felmutatni, az anyag négyötöde közigazgatási, 13 %-a statisztikai, kereken 32 000 kötetet foglal magában, jóllehet a főváros a 33 esztendő alatt mindössze 17 000 koronát fordított rá, a gyűjtemény 60 000-70 000 korona értékű. A többletérték elsősorban abból adódik, hogy a külföld bőke-

zúen árasztotta ingyenes kiadványait, de emellett egyes hazai ajándékozók is elősegítették a könyvtár fejlődését. Maga Kőrösy József 2650 kötetel gazdagította a gyűjteményt, Király Pál volt főjegyző a Pesti Napló teljes sorozatával, Pollák Henrik közegészségügyi tanácsnok és maga a fővárosi tanács is számos könyvet ajándékozott ... 1903-ban fejezi be tehát Pest városa, majd Budapest első hivatali szakkönyvtára a létét, hogy a következő évben mint az új fővárosi könyvtár egyik alkotóeleme kezdjen új életet.

A gyűjtemény históriáján végigpillantva úgy érezzük, a fejlesztés érdemét elsősorban Kőrösy Józsefnek kell tulajdonítanunk.” (*Remete* [1962] 95. old.)

1904-ben, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár alapításának tekintett évben Kőrösy József volt a könyvtár igazgatója.

*

A könyvtárak szétválasztása nyomán a statisztikai hivatal könyvtárállománya lényegesen kisebb lett. Hosszabb időn át nem is sikerült jelentősen növelni. Közben kitört az első világháború. A hivatal szakkönyvtárának fejlődése csak a gazdasági élet konszolidációja után indulhatott meg. 1927-ben a könyvállomány 19 299 kötetet tett ki, 1943-ban már 41 046 kötet állt a városi statisztikai szolgálat rendelkezésére. A gyarapodás ezúttal is túlnyomórészt a cserepéldányok beérkezésével volt elérhető, de alkalmasszerűen adományozások révén is gazdagodott. Ezáltal jelentős szellemi értékekhez jutott nemcsak a hivatal, hanem a főváros maga is.

A Székesfővárosi Statisztikai Hivatal 1945-1946-os munkaévét az újjáépítés jellemzi. A statisztikai tudomány és kutatómunka céljait szolgálja a Hivatal 42 ezer kötetből álló értékes könyvtára, amely részben megrendelések útján, részben a külföldi statisztikai hivatalokkal és tudományos intézetekkel való csereviszony folytán állandóan új kötetekkel bővül.

A Fővárosi Statisztikai Hivatal 1946 után a Fővárosi Tanács egyik osztálya lett. További sorsa a könyvtárával együtt, intézménytörténeti tanulmányok tárgya, melynek feltárása nem kevés levéltári kutatómunkát igényel.

Irodalom

- Budapest Székesfőváros [1903]: *Budapest Székesfőváros Törvényhatósági Bizottsága 1903-ban tartott közgyűlésének jegyzőkönyvei*. Budapest.
- Budapest Székesfőváros [1905]: *Budapest Székesfőváros közigazgatása az 1903. évben*. A Székesfőváros közigazgatási évkönyve. 2. kötet. Budapest.
- Budapest Székesfőváros [1906]: *Budapest Székesfőváros közigazgatása az 1904. évben*. A Székesfőváros közigazgatási évkönyvének 3. kötete. Budapest.
- BUZIÁSSY K. [1946]: *A fővárosi statisztikai szolgálat 75 éves fejlődése*. Budapest Székesfőváros statisztikai közleményei. 100. kötete. Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala. Budapest.

- KATSÁNYI S. [2004]: *A fővárosi könyvtárának története 1945-ig*. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Budapest.
- KELETI K. [1869]: *Emlékirat egyúttal javaslat Magyarország hivatalos statisztikájának szervezése tárgyában*. Hivatalos statisztikai közlemények 2. évf. Földművelésügyi-, Ipar- és Kereskedelemügyi Magyar Királyi Ministerium. Pest.
- KŐRÖSY J. (szerk.) [1878]: *Budapest Főváros Statisztikai Hivatalának havi kimutatásai, 1877*. 5. évf. Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala. Budapest.
- KŐRÖSY J. (szerk.) [1879]: *Budapest Főváros Statisztikai Hivatalának havi füzetek, 1878*. 6. évf. Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala. Budapest.
- KŐRÖSY J. (szerk.) [1894]: *Fővárosi Statisztikai Havifüzetek, 1894*. 22. évf. Budapest Székes Főváros Statisztikai Hivatala. Budapest.
- KŐRÖSY J. (szerk.) [1902]: *Fővárosi Statisztikai Havifüzetek, 1902*. 30. évf. Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala. Budapest.
- REMETE L. [1962]: *A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár előtörténetéből. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve, 1961*. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Budapest.
- REMETE L. [1966]: *A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár története*. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Budapest.
- THIRRING G. (szerk.) [1904]: *Budapest Székes Főváros statisztikai évkönyve. 1899–1901*. Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala. Budapest.

Summary

The author introduces an active segment of the life of Budapest libraries. It gives a complete account of the establishment of the Hungarian Statistical Office and its Library, emphasizes the significant role of *József Kőrösy*, and describes a certain extensive period of library development at the end of the 19th century that led to the foundation of many public collections. With the unification of the three towns, Pest, Buda and Óbuda, in 1873 occurred the idea of founding a city library. This period was full of different ideas and conflicting interests that influenced the library field of this era. In 1903 the City Archive (headed by *László Toldy*) later the Metropolitan Library merged into the Hungarian Statistical Office Library. Therefore the Metropolitan Library became the research library of the Hungarian Statistical Office, and the head of the Budapest Statistical Office (*József Kőrösy*) was the head of the Metropolitan Library at the same time. After the death of *József Kőrösy* in 1906, the influence of the new library director, *Ervin Szabó* grew ever greater. By the year 1911 he achieved the official separation of the Metropolitan Library and the Hungarian Statistical Office Library. The latter was separated from the Metropolitan Library which became what is now known as the Metropolitan Ervin Szabó Library. The 'losing party' was *Kőrösy's* library. The collection of this library was mainly integrated into the collection of the Metropolitan Library. (Many books from this collection are fortunately still available at the Metropolitan Ervin Szabó Library.) After 1946 the remainder of *Kőrösy's* collection was given to the City Archive.